

LIETUVIŲ KALBOS GRAMATINIŲ YPATYBIŲ ĮSISAVINIMO
ANGLŲ KALBOS APLINKOJE SUNKUMAI*Santrauka*

Nors daugėja darbų, kuriuose nagrinėjami emigracijoje gyvenančių lietuvių kalbos ypatumai, trūksta išsamesnių ir didesnės apimties tyrimų, kurie padėtų metodinių priemonių rengėjams, ruošiantiems lietuvių kalbos dėstymo, mokymo(si) medžiagą, susitelkti į tas kalbines ypatybes, kuriomis pasižymi kitos kalbos aplinkoje įsisavinta lietuvių kalba. Atsižvelgiant į tai, atliktas tyrimas, kuriuo siekiama anglų kalbos aplinkoje įsisavinamos lietuvių kalbos leksines ir gramatines ypatybes. Tyrimo medžiagą sudaro šimtas 4–9 m. vaikų rišliųjų pasakojimų, surinktų Londone įsikūrusiose lituanistinėse mokyklose. Visi vaikai lankė lituanistines mokyklas, gimtosios lietuvių kalbos mokėsi iš abiejų tėvų, gimė Jungtinėje Karalystėje ar į ją atvyko būdami iki vienerių metų. Respondentai turėjo sukurti rišliųjų pasakojimą pagal 6-ių paveikslėlių seką. Rišlieji pasakojimai įrašyti į diktofoną, transkribuoti ir apdoroti naudojant CHILDES (MacWhinney 2000) programą, užkoduoti automatinei kalbinei analizei. Tai pirmasis toks tyrimas lietuvių kalbotyroje, kuriame susitelkiama į dvikalbėje aplinkoje gyvenančių vaikų gimtąją kalbą, jos produktyvumą, leksinę įvairovę, morfologiją, sintaksę. Šio straipsnio tikslas – aptarti keletą gimtosios lietuvių kalbos, įsisavinamos anglų kalbos aplinkoje, gramatinių ypatybių (linksniavimo paradigų pasirinkimą, derinimą ir valdymą, neiginio kilmininko vartojimą), keliančių sunkumų vaikams.

Išnagrinėjus tyrimo medžiagą, nustatyta, kad dvikalbių vaikų lietuvių kalbos linksniavimo sistema gali būti tinkamai įsisavinta, nepaisant to, kad kai kurie vaikai jos mokosi iki penkerių, šešerių metų. Tiek jauni, tiek vyresni vaikai yra linkę paprastinti linksniavimo sistemą, todėl neproduktyvių paradigų ar rečiau vartojamus daiktavardžius yra linkę linksniuoti pagal produktyvias paradigmas. Gramatinių formų derinimo analizė parodė, kad vaikai žino galūnes, rodančias skaičių, vyriškąją, moteriškąją giminę, linksnius, tačiau net ir vyresnio amžiaus (7–8 m.) vaikams vis dar kyla sunkumų priklausomo (-ų) žodžio (-ių) morfologines formas parinkti pagal pagrindinį žodį. Linksnių valdymo analizė parodė, kad su tranzityviniais veiksmažodžiais vartojamas galininkas tiesioginiam objektui reikšti neretai yra pakeičiamas vardininku, kilmininku ar kt. linksniu. Prielinksnių ir prielinksninių konstrukcijų vartojimas pasižymi tuo, kad su prielinksniu einantys daiktavardžiai ne visada išreiškiami tais

linksniais, su kuriais tie prielinksniai vartojami; neretai prielinksnis *i* konstrukcijose praleidžiamas. Diferencijuoto objekto žymėjimo analizė atskleidė, kad su neigiamaisiais tranzityviniais veiksmažodžiais nurodomas objektas yra reiškiamas ne kilmininko, o galininko linksniu.

ESMINIAI ŽODŽIAI: kalbos įsisavinimas, dvikalbystė, rišlusis pasakojimas, vaikų kalba.

AGNĖ BLAŽIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Humanitarinių mokslų fakulteto Lietuvių kalbos katedra

Kristijono Donelaičio g. 52-205, LT-44244 Kaunas

agne.blaziene@vdu.lt